

Цитування:

Овчарук О. В. Творча особистість як суб'єкт культури в парадигмальних вимірах осмислення. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал.* 2021. № 2. С. 23-30.

Ovcharuk O. (2021). The creative personality as a subject of culture in the paradigm dimensions of understanding. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 23-30 [in Ukrainian].

Овчарук Ольга Володимирівна,
доктор культурології, професор,
професор кафедри культурології
та інформаційних комунікацій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5540-3286>

Researcher ID: AAP-1604-2021

OvcharukOlga.19@gmail.com

ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ ЯК СУБ'ЄКТ КУЛЬТУРИ В ПАРАДИГМАЛЬНИХ ВИМІРАХ ОСМИСЛЕННЯ

Мета дослідження – обґрунтувати сутність парадигмальності та визначити базові парадигмальні виміри культурологічного осмислення феномену творчої особистості. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні синергетичного, аксіологічного, культур-герменевтичного підходів та аналітичного, семіотичного, феноменологічного методів для осмислення творчої особистості як суб'єкта культури, здатного через різні форми творчих практик репрезентувати універсальні культурні смисли, виявляти власні сенсожиттєві настанови, цінності та ідеали, обирати особистісний вектор творчої самореалізації. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що вперше в проблемному полі культурології на основі парадигмальності як ознаки сучасної постнекласичної гуманітаристики обґрунтовано парадигмальні виміри осмислення творчої особистості, спираючись на дискурсивність, множинність інтелектуальних форм наукового пізнання, а також інтерпретаційну варіативність художнього мислення. В контексті культурологічного осмислення творчої особистості як суб'єкта культури універсальними парадигмальними вимірами визначено: *міжнауковий, гуманітарний, суб'єктно-ціннісний, діяльнісно-творчий*. **Висновки.** Міжнауковий парадигмальний вимір дозволяє систематизувати напрями еволюції наукових поглядів на феномен творчої особистості з позицій різних сфер наукового знання. Крізь *гуманітарний парадигмальний вимір* людина постає як творча особистість в межах феноменологічної герменевтики; в контексті дискурсивних технологій самопроєктування особистості, володіння якими стає важливою умовою її успішної творчої самореалізації. Творча особистість в контексті *суб'єктно-ціннісного виміру* виступає носієм культурних цінностей як витворів духовної культури. Культурологічне дослідження творчої особистості в своєму базовому – *діяльнісно-творчому парадигмальному вимірі* дозволяє розглядати творчу особистість через творчу діяльність, на основі якої відбувається перевтілення самої особистості в суб'єкта культуротворення.

Ключові слова: творча особистість, суб'єкт культури, методологія культурології, парадигмальність, парадигмальні виміри.

Ovcharuk Oljgha, Doctor of Cultural Studies, Professor of the Department of Cultural Studies and Information Communications, National Academy of Culture and Arts Management

The creative personality as a subject of culture in the paradigm dimensions of understanding

The purpose of the article is to substantiate the essence of paradigmaticity, to determine the basic paradigm dimensions of cultural comprehension of the phenomenon of personality. The methodology of research consists in the application of synergetic, axiological, cultural-hermeneutic approaches and analytical, semiotic, phenomenological methods to comprehend the personality as a subject of culture, capable of representing universal cultural meanings, values and ideals through various forms of creative practices, choosing a personal vector of creative self-realization. **Scientific novelty** of the work lies in the fact that for the first time in the problem field of cultural studies on the basis of paradigmatic as a sign of modern postnonclassical humanitarianism is justified paradigm dimensions of comprehension of personality, based on discursiveness, multiple intellectual forms of scientific knowledge, as well as interpretive variability of artistic thinking. In the context of culturological comprehension of personality as a cultural subject universal paradigm dimensions are defined: interscientific, humanitarian, subject-value, activity-creative. **Conclusions.** Interscientific paradigmatic dimension allows to systematize the directions of evolution of scientific views on the phenomenon of personality from the position of different spheres of scientific knowledge. Through humanitarian paradigmatic dimension the person is presented as a creative personality within phenomenological hermeneutics; in the context of discursive technologies of personality self-projection, the possession of which becomes an important

condition of its successful creative self-realization. The creative personality in the context of the subject-value dimension acts as a bearer of cultural values as the works of spiritual culture. Culturological research of personality in its basic - activity-creative paradigmatic dimension allows to consider the creative personality through creative activity, on the basis of which reincarnation of the personality himself into the subject of culturecreativity takes place.

Key words: creative person, subject of culture, methodology of cultural studies, paradigmatics, paradigm dimensions.

Актуальність теми дослідження. Сучасна культурологічна думка, подолавши кризу ідеології Постмодерну та пройшовши шлях від «смерті суб'єкта» до «воскресіння суб'єкта», спираючись на герменевтичну інтерпретацію внутрішніх смислів та образів культури, надалі демонструє активні спроби відновити суб'єктність людини як діяльній творчій особистості, спираючись на методологічні позиції постнекласичної гуманітаристики. Пізнання такого складного об'єкта як культура у її ціннісно-смысловому аспекті закономірно обумовлює потребу в осмисленні її основного суб'єкта — людини. У цьому зв'язку справедливим є зауваження сучасних українських вчених В. Андрущенко, Л. Губерського, М. Михальченка про те, що кожен, хто намагався осмислити світ, особливості його організації та розвитку, окультурення у відповідності з найсучаснішими пізнаннями і практикою, сьогоденними і перспективними проблемами, розпочинав з осмислення людини, адже людина є саме тим осердям, навколо якого розгортається світ і його пізнання, діяльність і культура, історія і сьогодення, і, навіть, небуття, яке без людини просто не простежується [4, 54].

Культурологія як сучасне постнекласичне знання долучається до вивчення людини у просторі культури як універсальної реальності людського буття, де формуються ціннісно-орієнтаційні, смисло-утворюючі засади, створюються умови для саморозвитку та самовизначення людини у вимірах особистісного відношення до світу. В такому розумінні культура постає як передумова формування людини як творчої особистості, здатної до творення, самопроєктування та культуротворення. Разом з тим, через зв'язок з культурою як синтезуючою характеристикою людини, оволодіння її надбаннями відбувається розвиток самосвідомості людини, набувається нею суб'єктність. Таким чином, людина як творча особистість стає суб'єктом культури, здатним через різні форми творчих практик репрезентувати універсальні культурні смисли, виявляти власні сенсожиттєві настанови, цінності та ідеали,

обирати особистісний ціннісно-цільовий вектор творчої самореалізації.

Попри значний інтерес до феномену людини як творчої особистості з боку філософії, психології, антропології, педагогіки мистецтва, мистецтвознавства тощо, людина як суб'єкт культури та культурно-історичного процесу, що породжує, змінює зміст та форми свого життя, творець культури та одночасно її продукт, виступає об'єктом осмислення культурологічного знання. При цьому базовим методологічним принципом постає парадигмальність як ознака постнекласичної науки, що визначає пріоритети її розвитку. Саме через парадигмальність – провідний методологічний принцип культурології видається можливим обґрунтувати відповідні виміри осмислення творчої особистості, спираючись на дискурсивність, множинність інтелектуальних форм наукового пізнання, а також інтерпретаційну варіативність художнього мислення. Відтак, необхідність культурологічного осмислення феномену творчої особистості на основі парадигмальності, що виявляється через відповідні парадигмальні виміри, визначає актуальність представленого дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій. Феномен творчої особистості в гуманітарному дискурсі має усталені традиції осмислення, що обумовило широкий спектр наукових підходів щодо його визначення з позицій філософії, естетики, психології, педагогіки, зокрема мистецької педагогіки, мистецтвознавства та інших напрямів наукових знань. Інтеграція цих наук суттєво вплинула на формування нових аспектів взаємодії творчості та творчої особистості. Серед філософів, які зверталися до теми людини, сутності її внутрішнього світу, розглядаючи проблеми людської екзистенції як неповторно-особистісної присутності у світі, слід виокремити М. Бердяєва, М. Гайдеггера, А. Камю, Е. Левінаса, Ж.-П. Сартра, Г. Марселя, Е. Муньє, М. Шелера, К. Ясперса та ін. У працях мислителів проблема буття людини у вимірах духовних феноменів та творчих практик, здатних сукупно віддзеркалювати колізійність стану людського світобачення, постала як центральна філософська проблема.

Оригінальні ідеї щодо природи творчості, її механізмів, спрямованих до скритих, глибинних пластів людської психіки, розроблено в працях представників психоаналізу та неофрейдизму (А. Адлер, Е. Берн, С. Гроф, Ж. Лакан, Г. Маркузе, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Хорні, К. Юнг та ін.). Психологічні аспекти творчого процесу та креативності досліджувалися в працях зарубіжних вчених (Р. Арнхейм, Дж. Гілфорд, Г. Гарднер, А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Стернберг та ін.).

Вагомим теоретичним підґрунтям у вивченні феномену художньої творчості, а також митця як її репрезентанта, стали дослідження вітчизняних вчених-естетиків: В. Бітаєва, М. Бровка, Л. Левчук, В. Личковаха, О. Оніщенко, В. Панченко, О. Поліщук, Д. Скальської, А. Федя та ін.

Співвідношення мотивів та потреб як основного питання в психологічному аналізі проблеми творчості властиво для досліджень видатних вчених – Б. Анаєєва, А. Брушлінського, О. Леонтьєва, Я. Пономарьова, А. Петровського, М. Ярошевського та ін. В сучасній українській психологічній науці проблема творчості у зв'язку із питаннями розвитку творчого потенціалу особистості виокремилася в самостійний комплексний напрям на межі філософії творчості, акмеології, педагогіки, педагогіки мистецтва тощо завдяки ґрунтовним розробкам вітчизняних науковців – С. Максименка, Л. Міщихи, В. Моляко, О. Музики, В. Клименка, В. Роменця, В. Рибалка, С. Яланської та ін. У дослідженнях творчої особистості актуалізуються екзистенціальні та трансцендентальні проблеми, в контексті яких вона інтерпретується як активний самодетермінований суб'єкт, межі творчості якого охоплюють дії від нестандартного розв'язання простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій індивіда в певній галузі [15].

Вагомий внесок в розробку проблематики творчої особистості як суб'єкта мистецької творчості здійснено сучасними вченими-мистецтвознавцями та музикознавцями – О. Береговою, Т. Гусарчук, В. Жарковою, Л. Кияновською, М. Копицею, М. Ржевською, О. Самойленко, А. Терещенко, С. Тишко та ін. У своїх монографічних дослідженнях українські вчені здійснили комплексний аналіз постатей митців шляхом вписування їх у широкий культурно-історичний та жанрово-стильовий контекст. У дисертаційному

дослідженні О. Коменди «Універсальна творча особистість в українській музичній культурі» запропоновано концепцію діяльнісного універсалізму творчої особистості, в контексті якої досліджено культурно-історичні, структурно-типологічні та індивідуально-творчі аспекти зазначеного феномену [7].

Попри те, що проблема творчості, зокрема художньої, та творчої особистості зазвичай ставала об'єктом дослідження філософії, естетики, психології, мистецтвознавства, на сучасному етапі розвитку гуманітарного знання все виразніше виявляє себе культурологічний аспект її вивчення. Цьому сприяє поява праць вчених-культурологів (Ю. Богуцький, Л. Дабло, Т. Добіна, Т. Кривошея, Л. Ляшенко, К. Павелко, Ю. Рева, Ю. Сабадаш, О. Тимошенко, С. Холодинська, В. Шейко та ін.), у яких творча особистість осмислюється з методологічних позицій культурології, у вимірі сучасних соціокультурних та в динаміці історико-культурних процесів. Так, в дисертаційному дослідженні Ю. Реви творча особистість виступає суб'єктом культуротворення, здатним трансформувати чи модифікувати прийоми масової культури, тим самим, або підвищуючи її естетичний рівень, або, навпаки, поглиблюючи її кітчевий характер [11]. Як зауважує М. Тимошенко, існування людини в культурі потребує комплексу умов для формування її особистості, але, визначаючись як особистість, людина постає головною умовою зростання не тільки культури, але й себе в культурі, змінюючи, уточнюючи образ «героя культури», відкриваючи нові призначення людської особистості [14, 82]. Т. Добіною запропоновано культурологічну модель творчої особистості, основу якої складає сімейно напрацьований успішний досвід; педагогічний професійний вплив на розвиток індивіда від дитинства до повноліття й набуття професійної освіти; взаємодія обдарованої творчої особистості з соціокультурним середовищем та активним культурно зацікавленим оточенням [6].

Отже, сучасною культурологічною думкою накопичено значний обсяг праць, присвячених осмисленню творчої особистості як суб'єкта культури та впливового учасника культуротворчих процесів. Втім, постає необхідність узагальнити визначальні виміри дослідження творчої особистості на основі парадигмальності як методологічного принципу сучасного культурологічного знання.

Мета дослідження – обґрунтувати сутність парадигмальності та визначити базові парадигмальні виміри культурологічного осмислення феномену творчої особистості.

Виклад основного матеріалу. Інтегративний характер культурології як постнекласичного наукового знання, що розвивається у різних, часом протилежних, векторах творчого пошуку потребує розробки сучасних методологічних засад, які б дозволили поєднати різні дослідницькі стратегії, орієнтири, підходи у дослідженні складних культурних феноменів, зокрема й людини як творчої особистості. Це стає можливим на ґрунті полілогу різних наукових систем, в межах яких відбувається взаємодія механізмів аналогій, асоціацій, контраверсій. Серед цих систем культурологічна теорія здійснює кореляцію між різними науковими сферами знань й таким чином виконує роль транслятора та ретранслятора між об'єктивними дискурсами та інтелектуальними формами усіх різновидів, насамперед, між раціональністю науки та формами художнього мислення. У цьому зв'язку, ефективним методологічним засобом, який залучається в пізнавальну сферу культурології, є поняття «парадигма».

По Т. Куну, парадигма виконує роль дисциплінарної матриці, ознаки якої дозволяють проводити аналітичну діяльність відповідно до вироблених норм, правил, алгоритмів. Змістовим ядром парадигми стає загальна картина, уявлення, образ або модель досліджуваної реальності [8]. В сучасних соціогуманітарних науках поняття «парадигма» стало використовуватися для позначення зразків, моделей соціокультурних взаємовідносин, взаємодій, способів поведінки тощо. Парадигма задає параметри, за якими стає можливим аналіз складних соціокультурних систем. Під парадигмальністю розуміється властивість цих систем створювати та відтворювати себе на основі певних норм, зразків, моделей тощо.

У проблемному полі культурології, смисловим та дослідницьким центром якого є такі унікальні системи як людина та культура, парадигмальність, з одного боку, виступає як їх суттєва ознака (відкритість, здатність до самоорганізації тощо), втім, може бути застосована в якості метаметодології. Це обумовлено методологічним синтезом культурологічної науки, в якому поєднуються принципи пізнання різних сфер постнекласичного гуманітарного знання. Саме через їх взаємодію, виявлення наукових

пріоритетів стає можливим осмислення будь-якого явища культури з позицій різних ракурсів багатьох парадигмальних площин, адже наукова картина світу змінюється не стільки під впливом досягнень в одній науковій дисципліні, скільки через «парадигмальне щеплення» ідей, що транслуються з інших наук [13, 626–627]. Відтак, парадигмальність в культурології стає основою для інтеграції різних наукових парадигм, сформованих в їх межах теорій, методів, спрямованих на вивчення складних культурних явищ, розкриття їх багаторівневості, варіативності та історичної змінності.

У свою чергу, ідентифікація подій в культурі та її феноменів може відбуватися через сукупність різних парадигмальних вимірів, які в умовах креативно-інноваційної активності сучасної культури, акумулюють різні наукові дискурси та типи мислення, форми раціонального та ірраціонального пізнання, тим самим спрямовуючи вектор дослідницького пошуку на виявлення сутнісних рис певного явища культури. Через парадигмальні виміри як методологічний конструкт стає можливим висвітлення та пояснення найбільш значущих для культурологічного вивчення культурних феноменів, серед яких людина як творча особистість постає чи не найважливішою. Таким чином, в контексті культурологічного осмислення творчої особистості як суб'єкта культури можна виокремити наступні парадигмальні виміри, які можна вважати універсальними: *міжнауковий, гуманітарний, суб'єктно-ціннісний, діяльнісно-творчий*. Їх використання умовно дозволяє створити пояснювальну схему досліджуваного явища, виявити та охарактеризувати його найзагальніші риси та особливості.

Міжнауковий парадигмальний вимір в осмисленні творчої особистості як суб'єкту культури ґрунтується на взаємодії культурології з більшістю гуманітарних наук, що залучаються в процес дослідження певної конкретної проблеми або явища. Так, серед найпотужніших «гуманітарних складових» культурології сучасний український вчений М. Бровко називає філософію, яка з перших кроків свого становлення робила культуру своїм безпосереднім предметом, і це було можливим передовсім тому, що феномен культури конституювався в людській історії як феномен, котрий генералізував, узагальнював різнобічні форми відношення людини до світу [2, 97]. Втім, окрім філософії, на потенціал

якої, безперечно, спирається культурологія, її внутрішній зміст формує філософська та культурна антропологія, філософія та історія культури, етнологія, психологія, соціологія, мистецтвознавство тощо. Така інтеграція різних сфер наукових знань створює масштабний людинознавчий дискурс, за допомогою якого стає можливим якнайглибше осягнути феномен творчої особистості, виявити зміни домінантних підходів щодо його цілісного вивчення.

Так, філософська антропологія у різноманітті її виявів сформувала фундаментальні питання про людську природу, буття та світ людини, розглядаючи проблеми людської екзистенції як неповторно-особистісної присутності у світі, звертаючись до понять духу. Осмислення людини крізь призму її духовних екзистенціалів, що виводять особистість до її автентичності, сприяло акцентуванню уваги вчених на феномені культури як базової категорії людинознавства, художньої творчості як сфери реалізації людини.

З позицій філософії культури проблема творчої особистості розглядається через світ, який трансформуючи реальність у світ людини, постає іманентною умовою її особистісного самовизначення в культурі. Відтак, осмислення феномену людини як творчої особистості, фундаментальних основ її існування та творчої реалізації стає можливим тільки у «горизонті культури» (Є. К. Бистрицький). Творча особистість та її атрибутивні характеристики стали актуальним предметом дослідження сучасної психологічної науки, розвиток якої відбувається на перетині некласичного та постнекласичного підходів. Їх сутність полягає у можливості трактування людини крізь призму понять «постнекласична особистість» або «постмодерна особистість», яка дедалі стає більш контекстуальною та поліфонічною, а її соціосемантичні характеристики накладають відчутний відбиток на інтерпретацію власного досвіду та вибір напрямів самотворення.

У цілому, запропонований *міжнауковий парадигмальний вимір* дозволяє систематизувати напрями еволюції наукових поглядів на феномен творчої особистості з позицій різних сфер наукового знання, враховуючи зміни теоретико-методологічних засад та наукових підходів її осмислення. Разом з тим, методологічний синтез культурології дозволяє акумулювати наявні наукові досягнення та виробити власну

методологічну стратегію дослідження творчої особистості як суб'єкта культури.

В аспекті культурологічного осмислення творчої особистості серед найбільш концептуальних можна вважати *гуманітарний парадигмальний вимір*, в межах якого на передній план виступає людина в контексті екзистенціальних та трансцендентальних проблем – життєвого вибору, смислу, свободи, крізь призму яких вона постає як особистість, активний самодетермінований суб'єкт, здатний до творення власного життя та культурного продукту.

З позиції гуманітарного парадигмального виміру важливим є процес трансформації людини, становлення її як особистості, перетворення її в культурний об'єкт. Як зауважує В. М. Розін, попри значну кількість різних характеристик та визначень понять «особистість», серед них є найбільш значущі та відрефлектовані часом. По-перше, під особистістю та індивідом розуміють унікальну, неповторну грань людини. Друга характеристика особистості задається її соціально-культурним виміром. Найбільш специфічною можна вважати третю характеристику особистості, а саме – особистість – це те, що передбачає самоусвідомлення, самовизначення, конституювання власного життя [12, 187–188]. Відтак, тільки через вихід за межі зовнішньої соціальної та ідеологічної детермінації, шляхом самодетермінації, уможлиблюється здатність людини бути особистістю. Тому особистість формується за умов формування людиною власної поведінки, що потребує відповідної самоорганізації психіки, вибудовування опозицій «Я-світ», «Я-інші» тощо.

Формування особистості є складним процесом соціокультурного розвитку людини. Адаптуючись до життя соціуму, людина одночасно формується як особистість, зі своїм внутрішнім світом і власними індивідуальними особливостями, таким чином набуваючи персоналізації. Обидва явища взаємопов'язані, однак, якщо в процесі соціалізації акцентується увага на засвоєнні людиною загальних знань, норм, традицій певної спільноти, то під час персоналізації вона сконцентрована на індивідуалізації особистості, на її відмінності від інших членів соціуму [3, 84].

Гуманітарний парадигмальний вимір в культурології дозволяє розглядати людину як творчу особистість в межах феноменологічної герменевтики, де внутрішня свобода

здійснюється через смислове переживання особистістю своїх відносин зі світом; в контексті дискурсивних технологій самопроєктування особистості, володіння якими стає може стати важливим життєтворчим ресурсом у процесі становлення зрілої особистості, важливою умовою її успішної творчої самореалізації; в рамках діалогічного відношення, де культура утворює другий план буття особистості. Відтак, вони постають як самостійні цілісності, які визначають одна одну.

Важливим парадигмальним виміром, крізь призму якого осмислюється творча особистість є *суб'єктно-ціннісний вимір*, в контексті якого ключовим постає питання становлення особистості, зокрема творчої особистості як суб'єкта культури. У цьому зв'язку слід зазначити, що само поняття «суб'єкт» до Нового часу зберігало значення речі і лише у філософії І. Канта, який ввів поняття «трансцендентальний суб'єкт», опозиція суб'єкт-об'єкт отримала зміст бінарності – розуму, що пізнає і реальності, що пізнається. При цьому трансцендентальний суб'єкт, що визначально був заданий як єдність сприйняття та свідомості, починає трактуватися не тільки як річ, він виступає, перш за все, як джерело активності. Відтак, поняття суб'єкту набуває стійкого зв'язку із духовною діяльністю – сприйняттям, свідомістю, мисленням – і стає позначенням головної духовної субстанції людини – людини як розумної істоти [3, 81].

Еволюція неklasичної філософії призвела до розмивання суб'єкт-об'єктної опозиції, констатуючи «смерть суб'єкта», за М. Фуко, – традиційного, стабільного, однозначно центрованого й лінійного, детермінованого соціальним порядком суб'єкта дюркгеймівського типу. Проте Постмодерн демонструє програмну орієнтацію на «воскресіння суб'єкта» й, тим самим, повертає у фокус дослідницької аналітики проблеми, центровані навколо феноменів індивідуальності, особистості, зокрема й творчої особистості як феномену культури.

Спрямованість суб'єкта культури на творчу самореалізацію забезпечується його здатністю створювати особистісні цінності, що виступають нормативними утвореннями, визначальними приписами, які задають норми, правила та зразки для наслідування. Як зауважує український вчений-психолог І. Бех, сфера особистісних цінностей поступово розширюється та диференціюється на компоненти людського ставлення до світу.

Вони розвиваються від нижчого до вищого рівня й утворюють певну ціннісну систему особистості [5, 78]. Отже, творча особистість виступає носієм цінностей як витворів духовної культури, транслюючи та пропагуючи їх через різні форми культурних практик, що створює передумови для її перетворення в суб'єкта культуротворення. Залучення до цього процесу забезпечує становлення й розвиток особистості, її самореалізацію в культурі.

Культурологічне дослідження творчої особистості в своєму базовому – *діяльнісно-творчому парадигмальному вимірі* розглядає феномен творчості як культурно-історичне явище. Творчість виступає фундаментальною характеристикою творчої особистості, її найважливішою потребою та засобом реалізації. У свою чергу, ключовим компонентом творчого процесу є діяльність, яка поєднує творче та репродуктивне, креативне та традиційне. Саме через діяльність людина стає діючою істотою, яка не пристосовується до середовища, а пристосовує його до себе. Таким шляхом відбувається перевтілення самої особистості – від істоти діючої до істоти, здатної до творення й, відтак, до культуротворення. З огляду на це, *діяльнісно-творчий парадигмальний вимір* виступає в якості концептуального в процесі культурологічного дослідження творчої особистості як суб'єкта культури.

У зазначеному вимірі принципово важливого значення набувають проблеми як самого феномена творчості та творчої діяльності, так і особистості самого митця – індивідуальні риси його творчої суб'єктивності, внутрішній духовний світ, що як своєрідний семантичний центр генерує думки, образи, смисли. Саме винятковість митця, за А. Бергсоном, дозволяє бачити йому глибше та ширше за інших, проникати у принципи універсальної філософії [1]. Суб'єктивний світ митця тяжіє до ідеалів істини, добра, краси, гармонії, що визначають пошукові напрямки власної творчої діяльності та становлять ціннісну систему координат людської світобудови. Цим пояснюється тяжіння митця до своєрідної дослідницької діяльності. Як зауважує сучасна дослідниця О. Оніщенко, саме митцями досягнуті визначні здобутки у царині гуманітарного знання. Це, без перебільшення, стало вагомим внеском у вивчення феномена художньої творчості та специфіки культуротворення в цілому [10, 9].

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше в проблемному полі

культурології обґрунтовано доцільність залучення парадигмальності як ознаки сучасної постнекласичної гуманітаристики та провідного методологічного принципу культурології, на основі якого стає можливим обґрунтувати відповідні виміри осмислення творчої особистості, спираючись на дискурсивність, множинність інтелектуальних форм наукового пізнання, а також інтерпретаційну варіативність художнього мислення.

Висновки. Парадигмальні виміри як методологічний конструкт актуалізують пояснення найбільш значущих для культурологічного вивчення культурних феноменів, серед яких людина як творча особистість постає чи не найважливішою. Виокремлено та обґрунтовано сутність тих парадигмальних вимірів, які можна вважати універсальними в контексті культурологічного осмислення творчої особистості як суб'єкта культури. Серед них: *міжнауковий, гуманітарний, суб'єктно-ціннісний, діяльнісно-творчий*. Їх залучення у культурологічний дослідницький пошук дозволяє всебічно охарактеризувати творчу особистість як суб'єкта культури, носія духовно-моральних цінностей, творчий розвиток якої відбувається у відповідності із змінами оточуючої соціокультурної системи.

Міжнауковий парадигмальний вимір дозволяє систематизувати напрями еволюції наукових поглядів на феномен творчої особистості з позицій різних сфер наукового знання, враховуючи зміни теоретико-методологічних засад та наукових підходів її осмислення. Крізь *гуманітарний парадигмальний вимір* людина постає як творча особистість в межах феноменологічної герменевтики, де внутрішня свобода здійснюється через смислове переживання особистістю своїх відносин зі світом; в контексті дискурсивних технологій самопроєктування особистості, володіння якими стає важливим життєтворчим ресурсом у процесі становлення зрілої особистості, умовою її успішної творчої самореалізації. Творча особистість в контексті *суб'єктно-ціннісного виміру* виступає носієм культурних цінностей як витворів духовної культури. Транслюючи та пропагуючи їх через різні форми культурних практик творча особистість перетворюється в суб'єкта культури, самореалізуючись в ній. Культурологічне дослідження творчої особистості в своєму базовому – *діяльнісно-творчому парадигальному вимірі* дозволяє розглядати

творчість як фундаментальну характеристику творчої особистості. Ключовим компонентом творчого процесу є діяльність, через яку відбувається перевтілення самої особистості – від істоти діючої до істоти, здатної до творення й, відтак, до культуротворення.

Література

1. Бергсон А. Творческая эволюция. Москва: Канон-пресс, 1998. 383 с.
2. Бровко М. М. Культурология в системе гуманитарного знания. Актуальные философские та культурологические проблемы современности : зб. наук. пр. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2007. Вип. 20. С. 96–102.
3. Герчанівська П. Е. Індивід, суб'єкт, особистість, індивідуальність як базові концепти теоретичної культурології: нові підходи і стратегії // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. Вип. XXXIII. Київ: Міленіум, 2014. С. 78–86.
4. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т соціології НАН України, Ін-т вищої освіти АПН України. Київ: Знання України, 2002. 580 с.
5. Генеза поняття «особистість» в українській психологічній науці: монографія / за ред. В. В. Турбан. Київ: Вид. Дім «Слово», 2020. 178 с.
6. Добіна Т. Г. Творча спадщина Бориса Лятошинського в контексті українського культуротворення (20-60-ті роки ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. культ.: 26.00.01 - теорія та історія культури. НМА України імені П. І. Чайковського. Київ, 2018. 19 с.
7. Коменда О. І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі: автореф. дис. ... доктора мист.: 17.00.03 - музичне мистецтво. НМА України імені П. І. Чайковського. Київ, 2020. 28 с.
8. Овчарук О. Особистість у просторі культури: навчальний посібник. Київ: НАКККіМ, 2019. 120 с.
9. Кун Т. Структура научных революций. Москва: АСТ, 2003. 605 с.
10. Оніщенко О. І. Письменники як дослідники: потенціал теоретичних ідей (О. Уальд, Т. Манн, А. Франс, І. Франко, С. Цвейг). Київ: Ін-т культурології НАМ України, 2011. 272 с.
11. Рева Ю. А. Творча особистість в умовах масової культури: автореф. ... канд. культ.: 26.00.01- теорія та історія культури. КНУКІМ. Київ, 2008. 22 с.
12. Розин В. М. Культурология. Москва: Гардарики, 2003. 462 с.
13. Степин В. С. Теоретическое знание. Структура, историческая эволюция. Москва: Прогресс-Традиция, 2003. 744 с.
14. Тимошенко М. О. Міжнародні гуманітарні стратегії: теорія і практика: підручник. Київ: НАКККіМ, 2015. 160 с.

15. Яланська С. П. Психологія творчості: навч. посіб. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 180 с.

References

1. Berhson A. (1998). *Tvorcheskaia evoliutsyia*. Moskva: Kanon-press. [in Russian].
2. Brovko M. (2007). *Kul'turolohiia v systemi humanitarnoho znannia. Aktual'ni filosof's'ki ta kul'turolohichni problemy suchasnosti* : zb. nauk. pr. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Herchanivs'ka P. (2014). *Indyvid, sub'iekt, osobystist', individual'nist' iak bazovi kontsepty teoretychnoi kul'turolohii: novi pidkhody i stratehii. Aktual'ni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhn'oi kul'tury*. Kyiv: Milenium. [in Ukrainian].
4. Hubers'kyj L., Andruschenko V., Mykhal'chenko M. *Kul'tura (2002). Ideolohiia. Osobystist': metodoloho-svitohliadnyj analiz*. Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka, In-t sotsiolohii NAN Ukrainy, In-t vyschoi osvity APN Ukrainy. Kyiv: Znannia Ukrainy. [in Ukrainian].
5. Geneza poniattia «osobystist'» v ukrains'kij psykholohichnij nausti: monohrafiia (2020). Za red. V. V. Turban. Kyiv: Vyd. Dim «Slovo». [in Ukrainian].
6. Dobina T. (2018). *Tvorcha spadschyna Borysa Liatoshyn's'koho v konteksti ukrains'koho kul'turotvorennia (20-60-ti roky KhKh st.): avtoref. dys. ... kand. kul't.: 26.00.01 - teorii ta istoriia kul'tury*. NMA Ukrainy imeni P. I. Chajkovs'koho. Kyiv, 2018. [in Ukrainian].
7. Komenda O. (2020). *Universal'na tvorcha osobystist' v ukrains'kij muzychnij kul'turi: avtoref. dys. ... doktora myst.: 17.00.03 - muzyчне mystetstvo*. NMA Ukrainy imeni P. I. Chajkovs'koho. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Kun T. (2003). *Struktura nauchnykh revoliutsyj*. Moskva: AST. [in Russian].
9. Ovcharuk O. (2019). *Osobystist' u prostori kul'tury: navchal'nyj posibnyk*. Kyiv: NAKKKiM. [in Ukrainian].
10. Onischenko O. (2011). *Pys'mennyky iak doslidnyky: potentsial teoretychnykh idej (O. Ual'd, T. Mann, A. Frans, I. Franko, S. Tsvejh)*. Kyiv: In-t kul'turolohii NAM Ukrainy. [in Ukrainian].
11. Reva Yu. (2008). *Tvorcha osobystist' v umovakh masovoi kul'tury: avtoref. ... kand. kul't.: 26.00.01- teorii ta istoriia kul'tury*. KNUKIM. Kyiv. [in Ukrainian].
12. Rozyn V. (2003). *Kul'turolohiia*. Moskva: Hardaryky. [in Russian].
13. Stepyn V. (2003). *Teoretycheskoe znanye. Struktura, ystorycheskaia evoliutsyia*. Moskva: Prohress-Tradytsyia. [in Russian].
14. Tymoshenko M. (2015). *Mizhnarodni humanitarni stratehii: teorii i praktyka: pidruchnyk*. Kyiv: NAKKKiM. [in Ukrainian].
15. Yalans'ka S. (2014). *Psykhologhiia tvorchosti: navch. posib. Poltava: PNPU imeni V. H. Korolenka/ [in Ukrainian].*

*Стаття надійшла до редакції 06.04.2021
Отримано після доопрацювання 16.04.2021
Прийнято до друку 20.04.2021*